Коберник Галина Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ФОРМУВАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В умовах сьогодення у суспільства все гостріше виникає потреба в особистості, яка здатна продуктивно розв'язувати складні соціальні та економічні проблеми, приймати самостійні рішення, бути впевненою у своїх силах, можливостях, здібностях.

Сучасними психолого-педагогічними дослідженнями стверджується, що молодший шкільний вік є сензитивним для формування особистості, здатної досягати успіху і знаходити можливості для реалізації власного творчого потенціалу, не боятися припускатися помилок, бути самостійною і впевненою в собі людиною.

Окремі аспекти проблеми впевненості знайшли висвітлення у працях, спрямованих на вивчення полярних до впевненості якостей та станів: невпевненість, феномен та психолого-педагогічні основи подолання якої у старших дошкільнят, молодших школярів та підлітків стали об'єктом вивчення багатьма науковцями (С. Коляденко, Т. Місюріна, С. Чопик); тривожність; сором'язливість та особливості поведінки і методи виховання сором'язливих дітей (І. Степаненко, О. Суходольська та ін.). Усі вони вважаються негативними проявами особистості.

Вивчення та аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць дає змогу виокремити два основні напрями в дослідженні впевненості: по-перше, впевненість в собі як риса особистості, що досліджується за допомогою питальників; по-друге, впевненість у правильності власних суджень, яка вивчається на матеріалі виконання когнітивних завдань різного рівня складності [3].

Варто підкреслити, що у філософській, педагогічній, соціально-психологічній літературі поняття "впевненість у собі" розглядається у

найрізноманітніших аспектах, а саме:

– як одна з базових характеристик особистості та необхідна складова соціальної компетентності;

– як принцип існування самосвідомості та необхідна умова формування зрілої особистості;

– як механізм становлення активного буття, самопізнання та саморегуляції;

– як прояв ціннісного самоставлення, довіри до себе та показник гармонійного зв'язку зі світом;

– як детермінанта творчого процесу; прояв здатності до творчої самореалізації в життєдіяльності;

– як результат упровадження в педагогічну практику гуманістичної педагогіки.

Вивченню впливу впевненості на організацію розумової діяльності присвячені дослідження Г. Костюка, який до складових упевненості в собі відносить прийняття себе та позитивне ставлення до себе, наявність навичок упевненої поведінки, а також високу стабільну самооцінку власного поведінкового репертуару та віру в його ефективність. Свою конкретизацію ставлення до себе знаходить у поняттях самооцінки, самоповаги, самозадоволення, почутті власної гідності та впевненості в собі [2].

Актуальною є думка О. Смаглій, який розглядає впевненість як складний за своєю структурою психічний стан особистості, що характеризується пізнавальними, емоційними та вольовими компонентами. Людина, впевнена в собі, на його погляд, об'єктивно сприймає дійсність, чітко розуміє завдання, а іноді й засоби його досягнення, здатна передбачати успіх своєї діяльності. Як зазначає фахівець, упевненість спонукається надією, є активним, емоційно забарвленим вольовим станом, який супроводжується почуттям бадьорості та життєрадісності [5, с.169].

Серед сучасних дефініцій психологічного змісту поняття впевненості в собі можна виокремити загальну позицію: впевненість у собі – це прийняття своїх дій, рішень, тобто прийняття себе [4; 5].

Ми ж, спираючись на особистісно-орієнтований підхід у вихованні й навчанні, будемо розглядати впевненість як сутнісний показник морально-вольового розвитку особистості, що регулює її поведінку, як переживання людиною своїх можливостей, адекватних до тих задач, що стоять перед нею в житті, а також до тих, що вона ставить перед собою сама. Упевненість у собі в будь-якому виді діяльності має місце тоді, коли самооцінка людини відповідає її реальним можливостям.

Ефективність виховання впевненості в собі значною мірою залежить від визнання дорослими значущості її формування в перші десять років життя дитини. На залежність образу-Я зростаючої особистості від того, як оточуючі її сприймають, вказує І Бех[1].

Впевненими людьми не народжуються, а стають. Бо впевненість у собі – не вроджена якість, а та, яка формується протягом життя і характеризує здатність особистості усвідомлювати власну спроможність розв’язувати доступні віку завдання; адекватно оцінювати свої можливості; довіряти власному досвіду, покладатись на себе в ускладнених ситуаціях; бути переконаною у досягненні успіху.

Продуктивною технологією формування в учнів початкової школи впевненості у собі є створення ситуації успіху, яка є єдиним джерелом внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.

Ситуація успіху – це суб’єктивний психологічний стан задоволення результатом фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища. Вона досягається тоді, коли дитина сама визначає цей результат як успіх, усвідомлює ситуацію успіху та її значущість після подолання психологічних бар’єрів невпевненості в собі.

Успіх, якщо його переживає дитина неодноразово, відкриває приховані

можливості особистості, надає їй впевненості в собі, в своїх можливостях і здібностях, створює сильний додатковий імпульс до активної роботи, сприяє становленню гідності учня. Ситуацію успіху переживають всі учні, тому головний зміст діяльності педагога полягає в тому, щоб кожен учень був успішний, що сприяє розвитку впевненості учня в собі, підвищенню самооцінки, розвитку почуття власної значимості.

Педагогічна технологія "Створення ситуації успіху" включає створення різноманітних видів радості, використання прийомів, за допомогою яких розгортають роботу з різними категоріями учнів.

Учитель повинен створити джерело внутрішніх сил дитини, що породжує енергію для подолання труднощів, бажання вчитися. Він повинен створити такі умови, в яких дитина відчувала би впевненість в собі і внутрішні задоволення; він повинен пам'ятати що дитині необхідно допомагати досягати успіху в навчальній діяльності.

Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тонусу, збільшенню продуктивності навчальної праці, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю.

Процес навчання за технологією створення ситуації успіху передбачає органічне поєднання трьох етапів. Перший етап, який називається "Діагностика інтелектуального фонду колективу", має на меті виявлення школяра з групи невпевнених (недостатній рівень інтелектуального розвитку, трохи лінивий до навчання, але доброзичливий і покладистий).

Другий етап – "Вибір інтелектуального спонсора" передбачає виявлення учнів, які із задоволенням будуть ділитися своїми знаннями з іншими (високий рівень інтелектуального розвитку, упевнений у своїх силах, активний і відповідальний).

Третій етап має назву "Фіксація результату і його оцінювання". Його мета полягає у створенні сприятливих умов для самовираження та самоствердження учнів, стимулювання до такого виду діяльності інших.

Створення ситуації успіху має певний алгоритм:

1. Зняття страху. Допомогає перебороти невпевненість у власних силах. ("Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші шляхи вирішення проблем").

2. Авансування успішного результату. Допомагає вчителю висловити тверду переконаність у тому, що його учень обов'язково впорається з поставленим завданням. Це, в свою чергу, переконує дитину у своїх силах і можливостях. ("У тебе обов'язково вийде ", "Я навіть не сумніваюсь у позитивному результаті").

3. Прихований інструктаж дитини про способи і форми здійснення діяльності. Допомагає дитині уникнути поразки. Досягається шляхом побажання. ("Можливо краще почати з ...", "Виконуючи роботу, не забудьте про...").

4. Внесення мотиву. Показує дитині, заради чого, кого здійснюється ця діяльність, кому буде добре після виконання. ("Без твоєї допомоги твоїм друзям не впоратись...").

5. Персональна винятковість. Визначає важливість зусиль дитини в діяльності, що здійснюється або здійснюватиметься. ("Тільки ти міг би...", "Тільки тобі і можу доручити...")

6. Мобілізація активності або педагогічне виконання. Спонукає до виконання конкретних дій. ("Ми дуже хочемо розпочати роботу...", "Так хочеться швидко побачити...").

7. Висока оцінка деталі. Допомагає емоційно пережити не результат в цілому, а якоїсь окремої деталі. ("Найбільше мені сподобалось у твоїй роботі...", "Найбільше тобі вдалося...").

І головне, що необхідно вчителю, який приступає до формування в молодших школярів впевненості в собі за допомогою педагогічної технології створення ситуації успіху, – це налаштувати дитину на успіх, який обов'язково буде, забути на деякий час про її недоліки, побачити тільки перспективні лінії її розвитку.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. вид. Київ: Либідь, 2003. 280 с.

2. Костюк Г. С.. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 215 с.

3. Михалевська В. А. Виховання наполегливості та впевненості в молодших школярів засобами хореографічного мистецтва : методичний посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 186 с.

4. Психологічні механізми зародження, встановлення та здійснення особистості / С. Д. Максименко, В. В. Клименко, А. В. Толстоухов. Київ: Видавництво європейського університету, 2010. С. 12–18.

5. Смаглий Е. И. Проявление и формирование психического состояния уверенности: дисс. … канд. психол. наук : 19.00.01. Донецк, 1989. 196 с.